

DEJAN OGNJANOVIC

4

BLIŽNJI POSNETEK

Filmi za lahko noč

Pogovor s katalonskim režiserjem Jaumejem Balagueróm

Dejan Ognjanović, prevod: Renata Zamida

Na letošnjem 8. Grossmannovem filmskem festivalu je hudega mačka za svoj najnovejši film, *Medtem ko si spala* (Mientras duermes, 2011), prejel mojster žanrskega filma, katalonski režiser Jaume Balagueró. Za razliko od osrednjih festivalskih gostov v preteklih letih, katerih kariere so se v glavnem že iztekale, je Balagueró režiser na vrhuncu svojih moči; s šestimi dosedanjimi celovečerci si je prislužil naziv enega najpomembnejših sodobnih evropskih in svetovnih horror režiserjev, ne pretiravimo pa, če zapišemo, da lahko najboljše filme v njegovi karieri še pričakujemo.

Filmsko pot je začel z opaženim in nagrajevanim filmom *Neimenovani* (Los sin nombre, 1999), v katerem mati med iskanjem izginule hčerke naleti na okultno sekto, ki se posveča raziskovanju čistega zla. Naslednja dva filma je posnel v angleščini, a zaradi težav z distribucijo niti *Tema* (Darkness, 2002) niti *Lomljivo* (Fragile, 2005) ni dosegel zelenega uspeha. Vseeno pa sta oba pripomogla k razvoju gotoko navdahnjene vizualne podobe njegovih filmov in potrdila nesporni dar za izzivanje psihološko zasnovane groze in straha ter grajenje subtilno strašljivega ozračja.

Sledila je TV-grozljivka *To Let* (Para entrar a vivir, 2006), takoj zatem pa je doživel velik španski in mednarodni uspeh s filmom *Sne-*

maj! ([Rec], 2007), o TV-ekipi, ki se znajde v karanteni v zgradbi, kjer se širi nenavadna epidemija, ki ljudi spreminja v neke vrste zombije. Film je popularne motive epidemije, zombijev, stekline in demonske obsedenosti uporabil na zelo svež način oziroma jih obrnil na glavo, prav tako pa *Snemaj!* predstavlja enega najuspešnejše uporabljenih učinkov prvoosebnega snemanja v okviru vse številčnejšega žanra »found footage« grozljivk. Balagueró je režiral tudi skoraj enako uspešno nadaljevanje *Sne-maj! Snemaj!* ([Rec]², 2009), tretji del pa je podpisal Paco Plaza, soscenarist prvih dveh delov. Film *Snemaj!* je doživel tudi ameriški remake pod naslovom *Karantena* (Quarantine, 2008, John Erick Dowdle).

Letošnji Grossmannov festival je potekal v znamenju apokalipse in epidemije; poleg Balaguera je bil glavni gost srbski režiser Goran Marković, ki je ob priložnosti 30. obletnice filma *Variola Vera* (1982) prejel nagrado za življenjsko delo. V pogovoru, ki smo ga z avtorjem opravili v Ljutomeru, Balagueró razkriva izvore svoje fascinacije z grozo, pripoveduje o svojem zadnjem filmu, ki po njegovem predstavlja obrat od horrorja k trilerju, in napoveduje četrti in zadnji del franšize *Snemaj!*, katerega snemanje se prične konec leta.

Medtem ko si spala

Najprej me zanima vaša predanost žanru grozljivke. Za razliko od številnih drugih sodobnih horror režiserjev, ki kažejo tudi močno afiniteto do drugih žanrov – npr. Gullermo del Toro do fantazijskega ali Neil Marshall do akcijskega – so bili vsi vaši dosedanja filmi strogo osredotočeni na grozljivost. Ste predani izključno temu žanru ali nameravate v prihodnosti poskusiti tudi kaj drugega?

Nisem izključno režiser horror žanra, morda se to zdi, če pogledate moje prve filme. Želel bi si delati tudi drugačne filme in zdi se mi, da je ravno moj zadnji, *Medtem ko si spala*, premik od grozljivke k srhljivki.

A prav daleč od grozljivke le ni ...

Ne, ni daleč, a vseeno se mi zdi, da gre bolj za suspenz, napetost. To ni film, ki bi naj ljudi prestrašil, jim zbuja strah med samim gledanjem, temveč kasneje, ko je filma že

konec, ko se vrnejo domov in zlezejo v posteljo, takrat jih je lahko strah, ne pa med samim filmom.

Kdaj in kako ste se srečali s horror žanrom? Ko ste bili otrok, ste živeli še v času Francove diktature, kajne? Ste takrat lahko spremljali ameriške in evropske žanrske filme?

Franco je umrl, ko mi je bilo 7 let. Seveda sem lahko gledal grozljivke kot vsi drugi po Evropi. Veliko ljudi je prepričanih, da je bila Španija zaradi izkušnje s Francom še dolgo zaznamovana, a od leta 1975 je Španija svobodna država kot katerakoli druga.

So vas v tem času bolj navduševali žanrski filmi ali žanrska literatura?

Že kot otroka so me privlačile fantazijske in grozljive zgodbe. Zaznamovali so me mnogi filmi, romani, stripi ...

Obstaja v Kataloniji, od koder prihajate, veliko ljudskega izročila in grozljivih pravljič, so morda te vplivale na vas?

Ja, precej je čarovniških zgodb in ljudskih pravljič, a vseeno so zame pomembnejše zgodbe in filmi z drugih koncev sveta. Teh vplivov je veliko, v mladosti so bili zame zelo pomembni tudi umetniški filmi: Boorman, Kieślowski, Rohmer ... hkrati pa holivudska produkcija, klasiki iz 80. let, kot so *Terminator*, franšiza *Osmi potnik*, *Robocop* ... pa seveda nekaj evropskih žanrskih filmov iz tega obdobja, posebej italijanskih: Dario Argento, Joe d'Amato, Lucio Fulci. Obožujem vse žanrske klasike, od Mulliganovega *The Other* (1972), *Rosemaryjinega otroka* (1968) pa do novejših kot *Hellraiser* (1987) ali avstralski *Wolf Creek* (2005) ...

Vsi vaši filmi imajo zelo črnoglede konce. Je to vaš zavestni prispevek k temu, da se izognete vsakršni katarzi na koncu filma?

Ja, to je res, ampak mislim, da gre za nezavedno dejanje, ki izvira iz mojega pogleda na svet, čeprav se ne bi označil za pesimista ...

A horror žanr se vseskozi ukvarja s temačnimi vidiki človeške narave in življenja vobče ...

Ta žanr je res blizu mojemu pogledu na svet, a v tem smislu sem zelo zadovoljen s svojim filmom *Lomljivo*. Morda nima ravno srečnega konca, a je ta vseeno svetel, poln upanja. To mi je pri tem filmu zelo všeč.

Zdi se mi, da ta film nikoli ni bil deležen toliko pozornosti in pohval, kot bi si jih zaslužil. Kako uspešen pa je bil v tržnem smislu in pri kritikih?

Se strinjam. S tem filmom imam čudne izkušnje, premiero je doživel v Franciji, na filmskem festivalu Gérardmer, kritiki in gledalci so bili navdušeni. Na festivalu je prejel vrsto nagrad, nato pa je kar nekako izginil ... Še zmeraj je eden izmed mojih najljubših.

Posneli ste ga v angleščini, tako da se zdi, da bi mu to moralo omogočiti še boljšo prihodnost in več možnosti za distribucijo v ZDA in Združenem kraljestvu. Kaj se je zgodilo?

Imeli smo pravne težave glede distribuci-

Tema

Lomljivo

je v ZDA, kajti pri snemanju je sodelovalo neko ameriško podjetje, ki je še pred dokončanjem filma bankrotiralo, s tem pa film pahnilo v zapletene pravniške zdrahe. Res je škoda, da je bil film v ZDA dostopen le na DVD-nosilcu.

Zanima me tudi vaša izkušnja z barcelonsko produkcijsko hišo Filmax in posebej Juliem Fernándezom ter njegovo *The Fantastic Factory* pod okriljem Filmaxa, s katero je ustvaril pravi preporod žanrskega filma, ne le za španske režiserje, temveč tudi za avtorje, kot so Stuart Gordon, Brian Yuzna, Brad Anderson ...

Vse moje filme je producerala hiša Filmax oz. Julio Fernández, ki je moj dober prijatelj. A pod okriljem znamke *The Fantastic Factory* je nastal le film *Tema*. Ko je Fernández srečal Briana Yuzno, sta začela snemati veliko različnih grozljivk, nekatere za kino, nekatere pa so romale direktno na DVD. Zdaj se še vedno ukvarjajo s produkcijo, a zaradi splošne gospodarske krize snemajo manj. Moj film *Medtem ko si spala* je produciral Filmax, ne pa tudi *The Fantastic Factory*, saj ne obstaja več.

Vseeno se mi zdi, da Filmax niti po številu niti po dosegu ne dela več takih filmov, kot so jih pred leti, na primer nimajo več filmov ameriških režiserjev.

To je res. Zanimivo pa je, da so bili najuspešnejši filmi *The Fantastic Factory* prav filmi španskih režiserjev.

Se vam zdi, da se film *Dagon* (2001, Stuart Gordon) ni dobro odrezal?

V Španiji ni bil ravno uspešnica, dobil je kar nekaj slabih recenzij, prav tako tudi *Arachnid* (2001, Jack Sholder). Film španskih režiserjev so doživeli veliko večje uspehe.

Kakšna je bila politika pri *The Fantastic Factory*? Kako se je razlikovala od drugih produkcijskih hiš?

Osnovna ideja je bila ustanoviti produkcijo, ki se bo ukvarjala le z žanrskim filmom, česa takega v Španiji še nismo imeli, noben drug producent se ne posveča zgolj grozljivkam.

Kar mi je pri njih všeč, je to, da njihovi filmi pokrivajo celoten razpon, od čiste eksploatacije in cenenosti, npr. *Rottweiler* (2004,

Brian Yuzna) ali *The Nun* (2005, Luis de la Madrid), do umetniških izdelkov, kot je vaša *Tema*, pri kateri gre za počasno izogrevanje horror drame in ne za akcijo tipa najstniki proti pošastim.

Veliko nizkoproročunskih grozljivk so producirali za tuje trge (npr. *Dagon* in *Arachnid*), hkrati pa so producirali filme, na primer z menoj, ki so imeli recimo srednje velik proračun. Vsekakor pa so film *Tema* že od začetka vsi dojemali kot bolj ambiciozen film s širšo zasedbo.

So producenti kakorkoli pritiskali na vas, da bi spremenili vizijo ali povečali komercialnost?

Neimenovane sem posnel pri Filmaxu, še preden je *The Fantastic Factory* sploh obstajala. Potem smo zasnovali moj naslednji film, *Temo* – ne kot del *The Fantastic Factory* temveč zgolj kot film Jaumeja Balaguera. Nastal je torej čisto ločeno od te družbe, ko pa je bil gotov, so se odločili, da ga vzamejo pod svojo blagovno znamko. Enako se je zgodilo s filmom *The Machinist* (Brad Anderson, 2004), za katerega so se šele naknadno odločili, da ga bodo prodajali pod okriljem

To Let

The Fantastic Factory, kot enega izmed svojih najbolj resnih ...

Če vas prav razujem, so imeli vsi avtorji popolno svobodo in suverenost nad svojimi filmi?

Seveda, rekel si: »To je film, ki ga želim posneti.« In oni so potem našli proračun, da si ga realiziral.

Kako so se stvari v Španiji spremenile z globoko dolžniško krizo, v katero je država zapadla? Kako je šibko gospodarstvo vplivalo na filmsko industrijo?

Osrednji problem filmske industrije v Španiji ni le splošna kriza, to je prej piratstvo, ki je pri nas res velika težava. Tu je posredi španska mentaliteta, njihov odnos do filmov, ki jih gledajo, ne vem ... Španci sicer raje gledajo tuje filme, a zaslužki kinematografov so se znižali tako za španske kot ameriške filme. Poleg tega so se zaradi krize znižale tudi državne subvencije za film.

Kako slednje vpliva na vaše načrte za prihodnje projekte? Lahko filme snemate tako hitro in tako kmalu enega za drugim kot poprej?

Name to ne vpliva, saj filmov ne delam le za španski trg, temveč za mednarodnega, moje filme gledajo v Italiji, Franciji, povsod po Evropi in občasno tudi v ZDA. A za režiserje, ki večinoma snemajo filme, namenjene španskemu trgu in občinstvu, so nastopili težki časi.

Kakšna je vaša javna podoba v Španiji? Ste slavni, imate status kulturne osebe?

Ne eno ne drugo pravzaprav, to se je zgodilo le z Almodóvarjem in Amenábarjem. Oba sta izjemna filmarja, a kar se tiče slovesa, se tu konča. Niti za de la Iglesio ne bi mogli trditi, da je v Španiji zvezda. Sem eden izmed poznanih režiserskih imen v Španiji, ampak pri nas so igralci veliko večji zvezdniki kot režiserji. Nočem se hvaliti, a sem trenutno res eden najboljših režiserjev pri nas ...

Na žalost veliko režiserjev večino svojega časa porabi za zbiranje finančnih sredstev za realizacijo svojih projektov namesto za umetniško udejstvovanje, tako da upam, da so pri vas razmere glede tega bolj sproščene?

Trenutno res in upam, da bo tako tudi ostalo. Vseeno so se zadeve zaostrele, tudi za velika imena, a trenutna situacija je še sprejemljiva.

To tudi pomeni, da je vaš naslednji projekt, Snemaj 4: Apokalipsa, že pripravljen na realizacijo in ga boste snemali konec tega leta, kajne?

Res je.

Imate za tem že kakšen načrtovan projekt, katerega realizacija je že zagotovljena?

V mislih imam že kar nekaj novih idej, a se moram še odločiti.

Vaš zadnji film, Medtem ko si spala, bo v jeseni na sporedih ameriških kinematografov. Prvič se je zgodilo, da niste napisali scenarija, temveč režirate nekaj, kar je napisal nekdo drug.

Scenarij je napisal moj prijatelj, Alberto Marini, s katerim sva skupaj napisala tudi scenarij za film *To Let*.

Pravzaprav sta to vaša edina filma, ki ne vključujeta nadnaravnih motivov.

Tako je. Ideja za *To Let* je pravzaprav moja, sam sem si zamislil zgodbo, potem pa sva skupaj napisala scenarij. Marini je bil tudi izvršni producent mojih filmov *Snemaj!*. Ko mi je tako ponudil scenarij za *Medtem ko si spala*, je to storil kot prijatelj, spraševal me je za mnenje. Ko sem ga prebral, sem rekel, da je scenarij krasen in da bi ga z veseljem režiral, če bi dobil priložnost.

Snemaj! Snemaj!

Kaj vas je tako pritegnilo na tej zgodbi?

Bilo je nekaj skoraj fizičnega, instinktivnega. Med branjem scenarija sem se popolnoma pogreznil v zgodbo, prav mudilo se mi je obračat strani, tako zelo me je zanimalo, kaj se bo zgodilo v naslednjem kadru. Všeč mi je tudi zelo klasična zasnova: hudobnež, ki trpinči nedolžno, srečno punco. To smo videli že tisočkrat, ampak način, kako scenarij to suče in preobrača v vse smeri, prinaša nekaj čisto svežega. Všeč mi je, kako zgodba gledalca prisili, da film gleda skozi oči in s stališča zlobneža in ga sili v moralni konflikt s tem, ko z njim deli vse načrte in strategije take osebe. Zame kot režiserja je bil izziv predvsem v uspešnem premiku gledalcev na nasprotno stališče, k zlobnežu.

Ste po filmih Lomljivo in Snemaj! zavestno iskali projekt, ki bi vas popeljal v drugo smer, stran od fantazijskih zgodb?

Pravzaprav je res šlo za zavestno odločitev. Hotel sem narediti nekaj drugačnega, realističnega. Ampak scenarij sem prebral, ne da sem vedel, za kaj gre, in nemudoma me je navdušil. Tako da je bil scenarij tisti, ki me je dejansko potisnil v nekoliko drugo smer.

Protagonista v tem filmu igra Luis Tosar, v Španiji zelo znan igralec. Kako sta sodelovala, je imel kake pomisleke sprejeti tako vlogo?

Ja, v Španiji je prava zvezda, posebej po filmu *Celica 211* (Celda 211, 2009, Daniel Monzón) je eden najboljših in najprestižnejših španskih igralcev. Z vlogo ni imel težav, mislim, da je igralcem to všeč. Zvezde iščejo take projekte. Prepričan sem, da bi bil tudi Brad Pitt navdušen, če bi mu kdo ponudil vlogo kakega grozljivega lika.

Večinoma se Medtem ko si spala odvrti v klasični maniri trilerja s suspensom, proti koncu pa vidimo zelo eksplicitno in grozljivo krvavo sceno. So se producenti bali, da bi to lahko škodilo percepciji filma pri gledalcih, njegovemu tržnemu potencialu?

Všeč mi je trenutek, ko nastopi omenjena scena, kajti film ni preveč nasilen, bolj gre za suspens, za pričakovanje, da se bo nekaj zgodilo ... In ko v filmu pride do nasilja, je videti zelo realistično, res je šokantno kot v resničnem življenju – ko si nenadoma soo-

čen s pravim nasiljem, te to pretrese. Zelo je močno in nepričakovano. Točno tega sem si v tej sceni želel.

Kako je bil film sprejet v Španiji in drugod?

Izjemno dobro, recenzije so bile tako v Španiji kot v tujini odlične, najboljše, kar sem jih kdaj imel. Tudi v ZDA je film zelo dobro ocenjen, prav tako v Franciji, zdaj je prišel na spored tudi v Italiji.

V intervjujih ste zelo skrivnostni glede zadnjega, četrtega dela serije Snemaj!, pa vas vseeno prosim, da nam poveste vsaj to, kar ste pripravljeni povedati o njem ...

To bo res nekaj nepričakovanega ... in učinek presenečenja je nekaj, kar mi je pri filmih *Snemaj!* najljubše.

Nepričakovano v smislu ...

... vsega! Zagotovo pa bo horror, ne komedija kot *Snemaj 3: Geneza*, ki ni bil preveč uspešen, saj so bili gledalci presenečeni nad drugačnim slogom, ki je bil morda preveč humoren. Ni se jim zdelo, da gledajo film iz serije *Snemaj!*, počutili so se opeharjene. Četrty del bo močna grozljivka, veliko bo akcije, strahu, nasilja, presenečenj ... Nepričakovana in nova oblika izvirnosti. Razložil bo veliko o mitologiji, na katero prejšnji deli le namigujejo.

Se ne bojite, da bi se ponavljali? Kakšen ustvarjalni izziv vidite kot avtor v snemanju četrtega dela franšize?

Želim razložiti, kar je potrebno razložiti, povedati zgodbo, ki jo moram povedati. Ko začutim, da bi rad povedal zgodbo, se odločim, da bom posnel film.

Ob snemanju prvega filma Snemaj! niste računali na to, da bo nastala serija filmov. Šele po velikem uspehu ste si zamislili zgodbo za naslednjega in razvijali mitologijo naprej. Je v pripravi na zaključek težko povezati vse konce in izpeljati zgodbo tako, da bo ta konsistentna in skladna s prejšnjimi tremi deli?

Vseskozi pazimo, da upoštevamo vsebino prejšnjih delov. Prvega in drugega lahko gledate enega za drugim in imate občutek, da gledate en sam film. Tretji del je neko-

Jaume Balagueró, foto: Tanja Ristič

liko drugačen, ker zavzame drug pristop k mitologiji.

Bo četrty Snemaj! posnet v »found footage« slogu?

Ne, popolnoma drugače. Sicer pa ga boste premierno lahko videli že na festivalu Sitges 2013!

Za konec se dotakniva še serije TV-filmov pod naslovom Filmi, ki ti ne dajo spati (Películas para no dormir), za katero ste posneli že omenjeni To Let. Kakšen uspeh je serija teh filmov doživela v Španiji in ali bi se česa podobnega ponovno lotili?

Zakaj pa ne. Idejo sta predstavila Julio Fernández in najpomembnejša zasebna TV-postaja v Španiji, Telecino. Želeli so si hommage Narcisu Ibáñezu Serradorju (najbolj znanem po kulturni grozljivki *Who Can Kill a Child?* [¿Quién puede matar a un niño? 1976], op.a.) in v ta namen so naredili šest filmov s šestimi režiserji. Vseh šest filmov so nameravali prikazati na svoji TV-postaji. Na koncu pa so se, ne vem, zakaj, odločili, da jih ne prikažejo, z izjemo mojega in tistega Álexa de la Iglesia (*Otroška soba* [La habitación del niño, 2006]). Ostali štirje filmi so pristali na DVD-ju. Ne razumem, zakaj ...

Vsi ti filmi so na DVD-jih doživeli lep uspeh v tujini, tudi v ZDA.

Na DVD-jih so se prodajali povsod, ja ... Zanimivo bi bilo še kdaj snemati tak projekt, a to je odvisno od producentov.